

(ed. P. Wendland, post. R. Khazarzar)
Philonis Alexandrini opera quae supersunt, vol. 2.
Berlin: Reimer, 1897 (repr. De Gruyter, 1962), pp. 42–55.

Περί γιγαντων

1. «Καὶ δὴ ἐγένετο, ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς» (Gen. 6, 1). ἄξιον οἶμαι διαπορηῆσαι, διὰ τί μετὰ τὴν Νῶε καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ γένεσιν εἰς πολυανθρωπίαν ἐπιδίδωσιν ἡμῶν τὸ γένος. ἀλλ' ἴσως οὐ χαλεπὸν ἀποδοῦναι τὴν αἰτίαν· αἰεὶ γὰρ ἐπειδὴν τὸ σπάνιον φανῆ, πάμπλου τὸ ἐναντίον εὐρίσκειται. 2. ἐνὸς οὖν εὐφυῖα τὴν περὶ μυρίου διαδείκνυσιν ἀφυῖαν, καὶ τὰ τεχνικὰ μέντοι καὶ ἐπιστημονικὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ καλὰ ὄντα ὀλίγα τὴν τῶν ἀτέχνων καὶ ἀνεπισημόνων καὶ ἀδίκων καὶ συνόλως φαύλων ἄπειρον ὄσσην πληθὺν ἐπεσκιασμένην ἀποφαίνει. 3. οὐχ ὀρθῶς ὅτι καὶ ἐν τῷ παντὶ ἥλιος εἰς ὧν τὸ μυρίον καὶ βαθὺ σκότος κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν κεχυμένον ἐπιλάμπας ἀνασκίδνησιν; εἰκότως οὖν καὶ ἡ τοῦ δικαίου Νῶε γένεσις καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τοὺς ἀδίκους πολλοὺς διασυνίστησι· τῷ γὰρ ἐναντίῳ τὰ ἐναντία πέφυκε πῶς μάλιστα γνωρίζεσθαι. 4. ἀδικος δὲ οὐδεὶς ἄρρενα γενεὰν ἐν ψυχῇ σπείρει τὸ παράπαν, ἀλλὰ θηλυγονοῦσιν ἐκ φύσεως ἀνανδροὶ καὶ κατεαγότες καὶ θηλυδρίαὶ τὰ φρονήματα, δένδρον οὐδὲν ἀρετῆς, οὐ καλοὺς καὶ γενναίους ἐξ ἀνάγκης ἔδει τοὺς καρποὺς γενέσθαι, πάντα δὲ κακίας καὶ παθῶν, ὧν γυναικώδεις αἰ βλάσται, φυτεύσαντες· 5. οὐ χάριν θυγατέρας οἱ ἄνθρωποι οὗτοι γεννησάμενοι λέγονται, υἱὸν δὲ οὐδεὶς αὐτῶν. ἐπεὶ γὰρ ὁ δίκαιος ἄρρενογονεῖ Νῶε τέλειον καὶ ὀρθὸν λόγον καὶ ἄρρενα ὄντως μετιῶν, θηλυτόκος ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς ἀδικία πάντως ἰ ἀναφαίνεται· ἀμήχανον γὰρ τὰ αὐτὰ πρὸς τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ μὴ τὰ ἐναντία πάλιν γενέσθαι.

6. «Ἰδόντες δὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαὶ εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο» (Gen. 6, 2). οὐς ἄλλοι φιλόσοφοι δαίμονας, ἀγγέλους Μωυσῆς εἶωθεν ὀνομάζειν· ψυχαὶ δ' εἰσὶ κατὰ τὸν ἀέρα πετόμεναι. 7. καὶ μηδεὶς ὑπολάβῃ μῦθον εἶναι τὸ εἰρημένον· ἀνάγκη γὰρ ὅλον δι' ὅλων τὸν κόσμον ἐψυχῶσθαι, τῶν πρώτων καὶ στοιχειωδῶν μερῶν ἐκάστου τὰ οἰκεῖα καὶ πρόσφορα ζῶα περιέχοντος, γῆς μὲν τὰ χερσαῖα, θαλάττης δὲ καὶ ποταμῶν τὰ ἔνυδρα, πυρὸς δὲ τὰ πυρίγονα – λόγος δὲ ἔχει ταῦτα κατὰ Μακεδονίαν μάλιστα γίνεσθαι, – οὐρανοῦ δὲ τοὺς ἀστέρας. 8. καὶ γὰρ οὗτοι ψυχαὶ ὅλαι δι' ὅλων ἀκήρατοί τε καὶ θεῖαι, παρὰ καὶ κύκλω κινοῦνται τὴν συγγενεστάτην νῶ κίνησιν· νοὺς γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ἀκραιφνέστατος. ἔστιν οὖν ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἀέρα ζῶων πεπληρῶσθαι· ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐστὶν ἀόρατα, ὅτι περὶ καὶ αὐτὸς οὐχ ὀρατὸς αἰσθήσει. 9. ἀλλ' οὐ παρόσον ἀδύνατος ἢ ὄψις ψυχῶν φαντασιωθῆναι τύπους, διὰ τοῦτ' οὐκ εἰσιν ἐν ἀέρι ψυχαί, καταλαμβάνεσθαι δ' αὐτὰς ἀναγκαῖον ὑπὸ νοῦ, ἵνα πρὸς τῶν ὁμοίων τὸ ὁμοιον θεωρῆται. ἐπεὶ καὶ τί φήσομεν; ἀνθ' ὅσα χερσαῖα καὶ ἔνυδρα οὐκ ἀέρι καὶ πνεύματι ζῆ; τί δέ; 10. οὐκ ἀέρος κακωθέντος τὰ λοιμικὰ συνίστασθαι παθήματα φιλεῖ, ὡς ἂν αἰτίου τῆς ψυχώσεως ἐκάστοις; τί δέ; ὅποτε ἀπήμων καὶ ἀβλαβῆς εἴη, ὅποιον ἐν ταῖς βορείοις μάλιστα αὔραις εἶωθε γίνεσθαι, οὐ καθαρωτέρου σπῶντα τοῦ πνεύματος πρὸς πλείονα καὶ κραταιότεραν διαμονὴν ἐπιδίδωσιν; 11. ἄρ' οὖν εἰκὸς δι' οὐ τὰ ἄλλα, ἔνυδρά τε καὶ χερσαῖα, ἐψύχεται, ἔρημον εἶναι ἢ ψυχῶν ἀμοιρεῖν; τὸναντίον μὲν οὖν, εἰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα ζῶων ἄγωνα ἦν, μόνος ἀἴρ ὠφείλε ζωοτοκῆσαι τὰ ψυχῆς κατ' ἐξαιρέτον χάριν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ σπέρματα λαβῶν. 12. τῶν οὖν ψυχῶν αἰ μὲν πρὸς σώματα κατέβησαν, αἰ δὲ ἰ οὐδενὶ τῶν γῆς μορίων ἠξιώσαν ποτε συνενεχθῆναι. ταύταις ἀφιερωθείσαις καὶ τῆς τοῦ πατρὸς θεραπείας περιεχομέναις ὑπηρέτισι καὶ διακόνοις ὁ δημιουργὸς εἶωθε χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν θνητῶν ἐπιστάσιαν. 13. ἐκεῖναι δ' ὡσπερ εἰς ποταμὸν τὸ σῶμα καταβᾶσαι ποτὲ μὲν ὑπὸ συρμοῦ δίνης βιαιοτάτης ἀρπασθεῖσαι κατεπόθησαν, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν φορὰν ἀντισχεῖν δυνηθεῖσαι τὸ μὲν πρῶτον ἀνεπήξαντο, εἶτα ὄθεν ὠρμησαν, ἐκεῖσε πάλιν ἀνέπησαν. 14. αὗται μὲν οὖν εἰσὶ ψυχαὶ τῶν ἀνόθως φιλοσοφησάντων, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους μελετῶσαι τὸν μετὰ σωμάτων ἀποθνήσκον βίον, ἵνα τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀφθάρτου παρὰ τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ ζωῆς μεταλάωσιν, 15. αἰ δὲ καταποντωθεῖσαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅσοι σοφίας ἠλόγησαν ἐκδόντες ἀστάτοις καὶ τυχεροῖς πρᾶγμασιν ἑαυτοὺς, ὧν οὐδὲν εἰς τὸ κράτιστον τῶν ἐν ἡμῖν, ψυχὴν ἢ νοῦν, ἀναφέρεται, πάντα δὲ ἐπὶ τὸν συμφυᾶ νεκρὸν ἡμῶν, τὸ σῶμα, ἢ ἐπὶ τὰ ἀψυχότερα τούτου, δόξαν λέγω καὶ χρήματα καὶ ἀρχὰς καὶ

τιμὰς καὶ ὅσα ἄλλα ὑπὸ τῶν μὴ τεθεαμένων τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλὰ ἀπάτη ψευδοῦς δόξης ἀναπλάττεται ἢ ζωγραφεῖται. **16.** ψυχὰς οὖν καὶ δαίμονας καὶ ἀγγέλους ὀνόματα μὲν διαφέροντα, ἐν δὲ καὶ ταυτὸν ὑποκείμενον διανοηθεὶς ἄχθος βαρύτερον ἀποθήσῃ δεισιδαιμονίαν. ὥσπερ γὰρ ἀγαθοὺς δαίμονας καὶ κακοὺς λέγουσιν οἱ πολλοὶ καὶ ψυχὰς ὁμοίως, οὕτως καὶ ἀγγέλους τοὺς μὲν τῆς προσρήσεως ἀξίους πρεσβευτὰς τινὰς ἀνθρώπων πρὸς θεὸν καὶ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἱερούς καὶ ἀσύλους διὰ τὴν ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλην ταύτην ὑπηρεσίαν, τοὺς δ' ἔμπαλιν ἀνιέρους καὶ ἀναξίους τῆς προσρήσεως καὶ αὐτὸς ὑπολαμβάνων οὐχ ἁμαρτήσῃ. **17.** μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ τὸ παρὰ τῷ ὕμνογράφῳ εἰρημένον ἐν ἄσματι τούτῳ «ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὄργην θυμοῦ αὐτοῦ, θυμὸν καὶ ὄργην καὶ θλίψιν, ἀποστολὴν δὲ ἀγγέλων πονηρῶν» (Psalm. 77, 49). οὗτοί ἰ εἰσιν οἱ πονηροὶ τὸ ἀγγέλων ὄνομα ὑποδιδόμενοι, τὰς μὲν ὀρθοῦ λόγου θυγατέρας, ἐπιστήμας καὶ ἀρετὰς, οὐκ εἰδότες, τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων θνητὰς θνητῶν ἀπογόνους ἡδονὰς μετερχόμενοι γνήσιον μὲν οὐδὲν ἐπιφερομένας κάλλος, ὁ διανοία μόνη θεωρεῖται, νόθον δὲ εὐμορφίαν, δι' ἧς ἡ αἴσθησις ἀπατᾶται. **18.** λαμβάνουσι δὲ οὐ πάσας ἅπαντες τὰς θυγατέρας, ἀλλ' ἔνιοι ἐνίας ἐκ μυρίων ὅσων ἐπελέξαντο ἑαυτοῖς, οἱ μὲν τὰς δι' ὄψεως, ἕτεροι δὲ τὰς δι' ἀκοῆς, τὰς δ' αὖθις διὰ γεύσεως καὶ γαστροῦ ἄλλοι, τινὲς δὲ τὰς μετὰ γαστέρα, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν πορρωτάτω διωκισμένων ἀντελάβοντο τὰς μηκίστας ἐν ἑαυτοῖς τείνοντες ἐπιθυμίας ποικίλαι γὰρ ἐξ ἀνάγκης αἰ ποικίλων ἡδονῶν αἰρέσεις, ἄλλων ὠκείων ἄλλαις.

19. Ἐν δὲ τοῖς τοιοῦτοις ἀμήχανον τὸ τοῦ θεοῦ καταμεῖναι καὶ διαιωνίσαι πνεῦμα, ὡς δηλοῖ καὶ αὐτὸς ὁ νομοθέτης. «εἶπε» γὰρ φησὶ «κύριος ὁ θεός· οὐ καταμενεῖ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις εἰς τὸν αἰῶνα διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας» (Gen. 6, 3). **20.** μένει μὲν γὰρ ἔστιν ὅτε, καταμένει δ' οὐκ εἰσάπαν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἡμῖν. τίς γὰρ οὕτως ἄλογος ἢ ἄψυχός ἐστιν, ὡς μηδέποτε ἔννοιαν τοῦ ἀρίστου μήθ' ἐκὼν μήτ' ἄκων λαβεῖν; ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐξαγίστοις ἐπιποτᾶται πολλάκις αἰφνίδιος ἢ τοῦ καλοῦ φαντασία, συλλαβεῖν δ' αὐτὴν καὶ φυλάξαι παρ' ἑαυτοῖς ἀδυνατοῦσιν. **21.** οἴχεται γὰρ εὐθέως μεταναστᾶσα, τοὺς προσεληλυθότας οἰκίητορας νόμον καὶ δίκην ἐκδεδιημένους ἀποστραφεῖσα, πρὸς οὐς οὐδ' ἂν ποτε ἦκεν, εἰ μὴ τοῦ διελέγξαι χάριν τοὺς ἀντὶ καλῶν αἰσχροῦ αἰρουμένους. **22.** λέγεται δὲ θεοῦ πνεῦμα καθ' ἓνα μὲν τρόπον ὁ ὄρεων ἀήρ ἀπὸ γῆς, τρίτον στοιχεῖον ἐποχούμενον ὕδατι – παρὸ φησιν ἐν τῇ κοσμοποιᾷ· «πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος» (Gen. 1, 2), ἐπειδήπερ ἐξαιρούμενος ὁ ἀήρ κοῦφος ὡς ἂν φέρεται ὕδατι βάσει χρώμενος, – καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἢ ἀκήρατος ἐπιστήμη, ἧς πᾶς ὁ σοφὸς εἰκότως μετέχει. **23.** δηλοῖ δὲ ἐπὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἔργων δημιουργοῦ καὶ τεχνίτου φάσκων, ὅτι «ἀνεκάλεσεν ὁ θεὸς τὸν Βεσελεὴλ καὶ ἐνέπλησεν αὐτὸν πνεύματος θεοῦ, σοφίας, συνέσεως, ἐπιστήμης, ἐπὶ παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι» (Exod. 31, 2-3)· ὥστε τὸ τί ἐστὶ πνεῦμα θεῖον ὀρικῶς διὰ τῶν λεχθέντων ὑπογράφεται. **24.** τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ Μωυσέως πνεῦμα, ὁ ἐπιφοιτᾷ τοῖς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέροις τοῦ διενεγκεῖν ἐτέρων καὶ βελτιωθῆναι χάριν· ἰ οἷς οὐδὲ πρεσβυτέροις πρὸς ἀλήθειαν ἔνεστι γενέσθαι μὴ μεταλαβοῦσι τοῦ πανσόφου πνεύματος ἐκείνου. λέγεται γὰρ ὅτι «ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ καὶ ἐπιθήσω ἐπὶ τοὺς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους» (Num. 11, 17). **25.** ἀλλὰ μὴ νομίσης οὕτως ἀφαίρεσιν κατὰ ἀποκοπὴν καὶ διάζευξιν γίνεσθαι, ἀλλ' οἷα γένοιτ' ἂν ἀπὸ πυρός, ὃ, κὰν μυρίας δᾶδας ἐξάψη, μένει μὴδ' ὅτι οὐκ ἐλαττωθὲν ἐν ὁμοίῳ. τοιαύτη τίς ἐστὶ καὶ τῆς ἐπιστήμης ἢ φύσις· τοὺς γὰρ φοιτητὰς καὶ γνωρίμους ἀποφήνασα ἐμπείρους πάντας κατ' οὐδὲν μέρος ἐλαττοῦται, πολλάκις δὲ καὶ πρὸς τὸ ἄμεινον ἐπιδίδωσιν, ὥσπερ φασὶ τὰς ἀπαντλουμένας πηγὰς· καὶ γὰρ ἐκείνας λόγος ἔχει τότε μᾶλλον γλυκαίνεσθαι. **26.** αἰ γὰρ συνεχεῖς πρὸς ἕτερούς ὁμιλῆαι μελέτην καὶ ἀσκησιν ἐμποιοῦσαι ὀλόκληρον τελειότητα ἐργάζονται. εἰ μὲν οὖν τὸ ἴδιον αὐτοῦ Μωυσέως πνεῦμα ἢ τινος ἄλλου γενητοῦ τοσοῦτῳ πλήθει γνωρίμων ἔμελλε διανεμέσθαι, κὰν κατακερματισθὲν εἰς μοίρας τοσαύτας ἐμειοῦτο. νῦν δὲ τὸ ἐπ' αὐτῷ πνεῦμά ἐστὶ τὸ σοφόν, τὸ θεῖον, τὸ ἀτμητόν, **27.** τὸ ἀδιαίρετον, τὸ ἀστεῖον, τὸ πάντη δι' ὅλων ἐκπεπληρωμένον· ὅπερ ὠφελοῦν οὐ βλάπτεται οὐδὲ μεταδοθὲν ἕτεροις οὐδ' αὖ προστεθὲν ἐλαττοῦται τὴν σύνεσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ σοφίαν. **28.** διὸ δὲ πνεῦμα θεῖον μένει μὲν δυνατόν ἐν ψυχῇ, διαμένει δὲ ἀδύνατον, ὡς εἶπομεν. καὶ τί θαυμάζομεν; οὐδὲ γὰρ ἄλλου τὸ παρὰπαν οὐδενὸς ἐχυρὰ καὶ βέβαιος ἐγγίνεται κτήσις ἀντιρροπόντων καὶ πρὸς ἑκάτερα ταλαντευόντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἄλλοτε ἄλλοίαις ἐνδεχομένων μεταβολὰς. **29.** αἴτιον δὲ τῆς ἀνεπιστημοσύνης μέγιστον ἢ σὰρξ καὶ ἢ πρὸς σάρκα οἰκείωσις· καὶ αὐτὸς δὲ ὁμολογεῖ φάσκων «διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας» μὴ δύνασθαι τὸ θεῖον πνεῦμα καταμεῖναι. καίτοι καὶ γάμος καὶ παιδοτροφία καὶ πορισμὸς τῶν ἀναγκαίων ἀδοξία τε μετὰ ἀχρηματίας καὶ πραγματείας, ὧν αἰ μὲν ἴδιαι αἰ δὲ κοιναί, καὶ μυρία ἄλλα, πρὶν σοφίαν ἀνθῆσαι, κατεμάραναν. **30.** ἀλλ' οὐδὲν οὕτως ἐμπόδιον πρὸς αὐξήσιν αὐτῆς, ὡς ἢ σαρκῶν φύσις. αὕτη γὰρ καθάπερ τις θεμέλιος ἀγνοίας καὶ ἀμαθίας πρῶτος καὶ

μέγιστος ὑποβέβληται, ᾧ τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἐποικοδομεῖται. **31.** ψυχαὶ μὲν γὰρ ἄσαρκοι καὶ ἀσώματοι ἐν τῷ τοῦ παντός θεάτρῳ διημερεύουσαι θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων θείων, ἵδων ἄπληστος αὐτὰς εἰσελήλυθεν ἔρωσ, μηδενὸς κωλυσιεργούντος ἀπολαύουσιν. ὅσαι δὲ τὸν σαρκῶν φόρτον ἀχθοφοροῦσι, βαρυνόμεναι καὶ πιεζόμεναι ἄνω μὲν βλέπειν εἰς τὰς οὐρανίους περιόδους ἀδυνατοῦσι, κάτω δὲ ἐλκυσθεῖσαι τὸν αὐχένα βιαίως δίκην τετραπόδων γῆ προσεργίζονται. **32.** παρὸ καὶ τὰς ἐκνόμους καὶ ἐκθέσμους ὁμιλίας τε καὶ μίξεις ἐγνωκῶς ὁ νομοθέτης ἀναιρεῖν προοιμιάζεται τὸν τρόπον τοῦτον· «ἄνθρωπος ἄνθρωπος πρὸς πάντα οἰκείον σαρκὸς αὐτοῦ οὐ προσελεύσεται ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην· ἐγὼ κύριος» (Lev. 18, 6). πῶς ἂν τις προτρέψαιτο μᾶλλον σαρκὸς καὶ τῶν σαρκὸς οἰκείων καταφρονεῖν ἢ τοῦτον τὸν τρόπον; **33.** καίτοι οὐκ ἀποτρέπει μόνον, ἀλλὰ καὶ παγίως ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπος οὐ προσελεύσεται ποτε ἐκὼν ταῖς φίλαις καὶ συγγενέσι σώματος ἡδοναῖς, ἀλλυτριώσιν δὲ τὴν πρὸς αὐτὰς ἀεὶ μελετήσῃ. τὸ μὲν οὖν μὴ ἅπαξ ἀλλὰ δις φάναι «ἄνθρωπος ἄνθρωπος» σημεῖόν ἐστι τοῦ μὴ τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἀλλὰ τὸν ἀρετῆ κεχρημένον δηλοῦσθαι. ὄντως γὰρ ὁ ἀληθινὸς οὗτός ἐστιν, ὃν καὶ τῶν παλαιῶν λύχνον τις μεσημβρίας ἀψάμενος πρὸς τοὺς πυνθανομένους ἄνθρωπον ἔφη ζητεῖν. **34.** τὸ δὲ μὴ πρὸς πάντα οἰκείον προσέρχεσθαι τῆς σαρκὸς ἔχει λόγον ἀναγκαῖον. ἕνια γὰρ προσετέον, οἷον αὐτὰ τὰ ἐπιτήδεια, οἷς χρώμενοι ζῆν ἀνόσως καὶ ὑγιεινῶς δυνησόμεθα, τὰ δὲ περιττὰ σκορακιστέον, ὑφ' ὧν ἐξαπτόμεναι αἱ ἐπιθυμίαι τὰ σπουδαῖα πάντα ῥύμη μιᾷ καταφλέγουσι. **35.** μὴ πρὸς πάντα οὖν τὰ τῆ σαρκὶ φίλα αἱ ὀρέξεις ἀνηρεθίσθωσαν· ἡδοναὶ γὰρ αἱ ἀτίθασοι πολλάκις, ὅταν κυνῶν τρόπον προσσάινωσιν, ἐξ ὑποστροφῆς ἀνιάτα ἔδακον. ὥστε τὴν ἀρετῆς φίλην ὀλιγοδεῖαν πρὸ τῶν σώματος οἰκείων ἀσπαζόμενοι τὸν πολὺν καὶ ἀνήνυτον ὄχλον ἀσπόνδων ἐχθρῶν καταλύωμεν. ἐὰν δὲ πού τις καιρὸς βιάζεται πλείω τῶν μετρίων καὶ ἰκανῶν λαμβάνειν, αὐτοὶ μὴ προσερχώμεθα· λέγει γάρ· «οὐ προσελεύσεται αὐτὸς ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην». **36.** τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἄξιον ἀναπτύξαι· πολλάκις οὐ γενόμενοί τινες πορισταὶ χρημάτων ἄφθονον ἔσχον περιουσίαν, ἔτεροι δὲ δόξαν οὐκ ἐπιτηδεύσαντες ἐπαίνων δημοσίᾳ καὶ τιμῶν ἠξιώθησαν, τοῖς δὲ οὐδὲ μικρὰν ἰσχὺν ἐλπίσασιν μεγίστη προσεγένετο εὐτονία. **37.** μαθέτωσαν δὴ πάντες οὗτοι μηδενὶ προσέρχεσθαι γνώμη τῶν εἰρημένων, τοῦτο δὲ ἐστὶ μὴ θαυμάζειν αὐτὰ καὶ ἀποδέχεσθαι πλέον τοῦ μετρίου κρίνοντας ἕκαστον αὐτῶν οὐκ ἰ ἀγαθὸν [μόνον], ἀλλὰ καὶ μέγιστον κακόν, τὰ χρήματα, τὴν δόξαν, τὴν σωματικῶν δύναμιν. φιλαργύροις μὲν γὰρ ἢ πρὸς ἀργύριον, φιλοδόξοις δὲ ἢ πρὸς δόξαν, φιλάθλοισ δὲ καὶ φιλογυμνασταῖς ἢ πρὸς ἰσχὺν πρόσοδος οἰκεία· τὸ γὰρ ἄμεινον, ψυχὴν, τοῖς χεῖροσιν ἐκδεδώκασιν, ἀψύχοις. **38.** ὅσοι δὲ ἐντὸς ἑαυτῶν εἰσι, τὰς λαμπράς καὶ περιμαχήτους εὐπραγίας ὑπηκόους ἀποφαίνουσιν ὡς ἡγεμόνι τῷ νῶ, προσιούσας μὲν δεχόμενοι πρὸς ἐπανάρθωσιν, μακρὰν δὲ ἀφεστηκυῖαις οὐ προσερχόμενοι, ὡς καὶ δίχα αὐτῶν δυνηθέντες ἂν εὐδαιμονῆσαι. **39.** ὁ δὲ μετιῶν καὶ κατ' ἴχνος βαίνειν ἐθέλων αἰσχροῦ ἀνατίμπλησι δόξης φιλοσοφίαν· οὐ χάριν λέγεται «ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην». πῶς γὰρ οὐκ ἑναργῆ καὶ πρόδηλα τὰ ὄνειδη τῶν λεγόντων μὲν εἶναι σοφῶν, παλούντων δὲ σοφίαν καὶ ἐπευωνιζόντων, ὡσπερ φασὶ τοὺς ἐν ἀγορᾷ τὰ ὄνια προκηρύττοντας, τοτὲ μὲν μικροῦ λήμματος, τοτὲ δὲ ἡδέος καὶ εὐπαραγώγου λόγου, τοτὲ δὲ ἀβεβαίου ἐλπίδος ἀπὸ μηδενὸς ἠρημένης ἐχυροῦ, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑποσχέσεων, αἱ διαφέρουσιν ὄνειράτων οὐδέν; **40.** τὸ δὲ ἐπιφερόμενον «ἐγὼ κύριος» παγκάλως καὶ σφόδρα παιδευτικῶς εἴρηται. ἀντίθετες γὰρ, φησί, ὦ γενναῖε, τὸ σαρκὸς ἀγαθὸν τῷ τῆς ψυχῆς καὶ τῷ τοῦ παντός ἀγαθῷ· οὐκοῦν τὸ μὲν σαρκὸς ἐστὶν ἄλογος ἡδονή, τὸ δὲ ψυχῆς καὶ τοῦ παντός ὁ νοῦς τῶν ὄλων, ὁ θεός. **41.** ἐφάμιλλός γε ἢ ἀσύγκριτος σύγκρισις, ὡς παρὰ τὴν ἐγγὺς ὁμοιότητα ἀπατηθῆναι· εἰ μὴ καὶ τὰ ἔμψυχα ἀψύχοις ἐρεῖ τις καὶ τὰ λογικὰ ἀλόγοις καὶ ἡρμωσμένα ἀναρμόστοις καὶ περιττοῖς ἄρτια καὶ φωτὶ σκότος καὶ ἡμέραν νυκτὶ καὶ πάντα τὰναντία τοῖς ἐναντίοις τὰ αὐτὰ πρὸς ἀλήθειαν εἶναι. **42.** καίτοι καὶ εἰ ταῦτα τῷ γένεσιν ἐνδεδέχθαι κοινωνίαν τινὰ ἔχει καὶ συγγένειαν, ἀλλὰ γε ὁ θεὸς οὐδὲ τῷ ἀρίστῳ τῶν φύντων ὁμοῖος, ὅτιπερ τὸ μὲν γέγονέ τε καὶ πείσεται, ὁ δ' ἐστὶν ἀγέννητός τε καὶ ποιῶν ἀεὶ. **43.** καλὸν δὲ μὴ λιποτακτῆσαι μὲν τῆς τοῦ θεοῦ τάξεως, ἐν ἣ τούτους τεταγμένους πάντας ἀριστεύειν ἀνάγκη, αὐτομολῆσαι δὲ πρὸς τὴν ἀνανδρον καὶ κεκλασμένην ἡδονήν, ἢ βλάπτει μὲν τοὺς φίλους, ὠφελεῖ δὲ τοὺς ἐχθρούς. καινοτάτη γὰρ τις αὐτῆς ἢ φύσις· οἷς μὲν ἂν ἐθελήσῃ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μεταδοῦναι, τούτους εὐθὺς ἐζημίωσεν, οὓς δ' ἂν ἀφελέσθαι, τὰ μέγιστα ὤνησε· βλάπτει μὲν γὰρ ὅταν διδῶ, χαρίζεται δὲ ὅταν ἀφαιρῆται. **44.** ἐὰν οὖν, ὦ ψυχῆ, προσκαλήται σέ τι τῶν ἡδονῆς φίλτρων, μετάκλινε σεαυτὴν καὶ ἀντιπεριάγουσα τὴν ὄψιν κάτιδε τὸ γνήσιον ἀρετῆς κάλλος καὶ ὁρώσα ἐπίμεινον, ἄχρῃς ἂν ἴμερος ἐντακῆ σοι καὶ ὡς σιδηρῆτις λίθος ἐπισπάσῃται σε καὶ ἐγγὺς ἀγάγη καὶ ἐξαρθῆται τοῦ ποθουμένου. **45.** τὸ δὲ «ἐγὼ ἰ κύριος» ἀκουστέον οὐ μόνον ἐν ἴσῳ τῷ «ἐγὼ τὸ τέλειον καὶ ἀφθαρτον καὶ

πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθόν», οὐ περιεχόμενός τις τὸ ἀτελές καὶ φθαρτὸν καὶ σαρκῶν ἡρτημένον ἀποστραφήσεται, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τοῦ «ἐγὼ ὁ ἄρχων καὶ [ὁ] βασιλεὺς καὶ δεσπότης». **46.** οὔτε δὲ ὑπηκόοις παρόντων ἡγεμόνων οὔτε δούλοις δεσποτῶν ἀδικεῖν ἀσφαλές· ἐγγὺς γὰρ ὅταν ὤσιν οἱ κολασταί, φόβῳ σωφρονίζονται οἱ ἐξ ἑαυτῶν μὴ πεφυκότες νουθετεῖσθαι. **47.** πάντα γὰρ πεπληρωκῶς ὁ θεὸς ἐγγύς ἐστιν, ὥστε ἐφορῶντος καὶ πλησίον ὄντος μάλιστα μὲν αἰδεσθέντες, εἰ δὲ μὴ τοῦτο, εὐλαβηθέντες γοῦν τὸ ἀνίκητον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ κράτος καὶ τὸ φοβερὸν καὶ ἀπαραίτητον ἐν ταῖς τιμωρίαις, ὅποτε τῆ κολαστηρίῳ χρῆσθαι δυνάμει διανοηθεῖν, ἡρεμήσωμεν ἀδικοῦντες, ἵνα καὶ τὸ σοφίας πνεῦμα θεῖον μὴ ῥαδίως μεταναστὰν οἰχῆται, πάμπολυν δὲ χρόνον καταμείνῃ παρ' ἡμῖν, ἐπεὶ καὶ παρὰ Μωυσεὶ τῷ σοφῷ. **48.** χρῆται γὰρ οὗτος ταῖς εἰρηνικωτάταις σχέσεσιν ἢ ὡς ἐστὼς ἢ ὡς καθεζόμενος, ἥκιστα τρέπεσθαι καὶ μεταβολαῖς χρῆσθαι πεφυκῶς· λέγεται γὰρ ὅτι «Μωυσῆς καὶ ἡ κιβωτὸς οὐκ ἐκινήθησαν» (Num. 14, 44), ἦτοι παρόσον ὁ σοφὸς ἀχώριστος ἀρετῆς ἢ παρόσον οὔτε ἀρετῆ κινήτῳ οὔτε σπουδαῖος μεταβλητῷ, ἀλλ' ἐκάτερον ὀρθοῦ λόγου βεβαιότητι ἰδρυμένον. **49.** καὶ πάλιν ἐν ἑτέροις· «σὺ δὲ αὐτοῦ στηθὶ μετ' ἐμοῦ» (Deut. 5, 31). λόγιόν ἐστι τοῦτο χρῆσθ' ἐν τῷ προφήτῃ· στάσις τε καὶ ἡρεμία ἀκλινῆς ἢ παρὰ τὸν ἀκλινῶς ἐστῶτα ἀεὶ θεόν· ἀνάγκη γὰρ ὑγιεῖ κανόνι τὰ παρατιθέμενα εὐθύνεσθαι. **50.** διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ ὁ περισσὸς τυφός, ἐπίκλησιν Ἰσθόρ, καταπλαγεῖς τὴν ἀρρεπὴ καὶ ἰσαιάτην καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν προαίρεσιν τοῦ σοφοῦ σχετλιάζειν καὶ ἀναπυθάνεσθαι τὸν τρόπον τοῦτον· «διὰ τί σὺ κάθησαι μόνος» (Exod. 18, 14); **51.** ἰδὼν γὰρ τις τὸν ἐν εἰρήνῃ συνεχῆ πόλεμον ἀνθρώπων οὐ κατὰ ἔθνη καὶ χώρας καὶ πόλεις αὐτὸ μόνον συνιστάμενον, ἀλλὰ καὶ κατ' οἰκίαν, μᾶλλον δὲ καὶ καθ' ἓνα ἄνδρα ἕκαστον, καὶ τὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἄλεκτον καὶ βαρὺν χειμῶνα, ὃς ὑπὸ βιαιοτάτης φορᾶς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἀναρριπίζεται, τεθαύμακεν εἰκότως, εἴ τις ἐν χειμῶνι εὐδίαν ἢ ἐν κλύδωνι κυμαινούσης θαλάττης γαλήνην ἄγειν δύναται. **52.** ὁρᾶς ὅτι οὐδὲ ὁ ἀρχιερεὺς λόγος ἐνδιατρίβειν ἀεὶ καὶ ἐνσχολάζειν τοῖς ἀγίοις δόγμασι δυνάμενος ἄδειαν ἔσχηκεν ἀνά πάντα καιρὸν πρὸς ἰαυτὰ φοιτᾶν, ἀλλ' ἅπαξ δι' ἐνιαυτοῦ μόλις (Lev. 16, 2, 34); τὸ μὲν γὰρ μετὰ λόγου τοῦ κατὰ προφορὰν οὐ βέβαιον, ὅτι δυάς, τὸ δ' ἄνευ φωνῆς μόνῃ ψυχῇ τὸ ὄν θεωρεῖν ἐχρῶτατον, ὅτι κατὰ τὴν ἀδιαίρετον ἴσεται μονάδα. **53.** ὥστε οὖν ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς, τουτέστι τοῖς πολλὰ τοῦ βίου τέλη προτεθειμένοις, οὐ καταμένει τὸ θεῖον πνεῦμα, κἂν πρὸς ὀλίγον χρόνον ἀναστραφῆ, μόνῳ δὲ ἀνθρώπων εἶδει ἐνὶ παραγίνεται, ὃ πάντα ἀπαμφιασάμενον τὰ ἐν γενέσει καὶ τὸ ἐσωτάτω καταπέτασμα καὶ προκάλυμμα τῆς δόξης ἀνειμένη καὶ γυμνῇ τῇ διανοίᾳ πρὸς θεὸν ἀφίξεται. **54.** οὕτως καὶ Μωυσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς καὶ τοῦ σωματικοῦ παντὸς στρατοπέδου πήξας τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν (Exod. 33, 7), τουτέστι τὴν γνώμην ἰδρυσάμενος ἀκλινῆ, προσκυνεῖν τὸν θεὸν ἀρχεται καὶ εἰς τὸν γνόφον, τὸν ἀειδῆ χῶρον, εἰσελθὼν αὐτοῦ καταμένει τελούμενος τὰς ἱερωτάτας τελετάς. γίνεται δὲ οὐ μόνον μύστης, ἀλλὰ καὶ ἱεροφάντης ὀργίων καὶ διδάσκαλος θείων, ἃ τοῖς ὦτα κεκαθαρμένοις ὑφηγησεται. **55.** τούτῳ μὲν οὖν τὸ θεῖον ἀεὶ παρίσταται πνεῦμα πάσης ὀρθῆς ἀφηγούμενον ὁδοῦ, τῶν δὲ ἄλλων, ὡς ἔφην, τάχιστα διαζεύγνυται, ὧν καὶ τὸν βίον ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἐτῶν ἀριθμῷ πεπληρωκε· λέγει γὰρ· «ἔσσονται αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι» (Gen. 6, 3). **56.** ἀλλὰ καὶ Μωυσῆς τῶν ἴσων γενόμενος ἐτῶν τοῦ θνητοῦ βίου μετανίσταται (Deut. 34, 7). πῶς οὖν εἰκὸς ἰσοχρονίους εἶναι τοὺς ὑπαιτίους τῷ πανσόφῳ καὶ προφήτῃ; εἰς μὲν οὖν τὸ παρὸν ἀρκέσει τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι τὰ ὁμώνυμα οὐ πάντως ἔσθ' ὅμοια, πολλάκις δὲ καὶ ὄλω γένει διέζευκται, καὶ ὅτι τὸ φαῦλον τῷ σπουδαίῳ δύναται μὲν καὶ ἀριθμοὺς καὶ χρόνους ἔχειν τοὺς ἴσους, ἐπεὶ καὶ δίδυμον εἰσάγεται, ἀπηρτημένους δὲ καὶ μακρὰν ἀλλήλων διωκισμένους δυνάμεις. **57.** τὸν δὲ ἀκριβῆ λόγον τῶν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἐτῶν ὑπερθησόμεθα εἰς τὴν τοῦ προφητικοῦ βίου παντὸς ἐξέτασιν, ὅταν αὐτὸν ἱκανοὶ γενώμεθα μυεῖσθαι, νυνὶ δὲ τὰ ἐξῆς λέγωμεν. **58.** «Οἱ δὲ γίγαντες ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις» (Gen. 6, 4). ἴσως τις τὰ παρὰ τοῖς ποιηταῖς μεμυθευμένα περὶ τῶν γιγάντων οἶεται τὸν νομοθέτην αἰνίττεσθαι πλείστον ὅσον διεστηκότα τοῦ μυθοπλαστεῖν καὶ τοῖς ἀληθείας ἴχνεσιν αὐτῆς ἐπιβαίνειν ἀξιοῦντα. **59.** παρὸ καὶ εὐδοκίμους καὶ γλαφυρὰς τέχνας, ζωγραφίαν καὶ ἀνδριαντοποιίαν, ἐκ τῆς καθ' αὐτὸν πολιτείας ἰξήλασεν, ὅτι τὴν τοῦ ἀληθοῦς ψευδόμεναι φύσιν ἀπάτας καὶ σοφίσματα δι' ὀφθαλμῶν ψυχαῖς εὐπαραγώγοις τεχνιτεύουσι. **60.** μῦθον μὲν οὖν οὐδένα περὶ γιγάντων εἰσηγεῖται τὸ παράπαν, βούλεται δὲ ἐκεῖνό σοι παραστήσαι, ὅτι οἱ μὲν γῆς, οἱ δὲ οὐρανοῦ, οἱ δὲ θεοῦ γεγονότασιν ἄνθρωποι γῆς μὲν οἱ θηρευτικοὶ τῶν σώματος ἡδονῶν ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν ἐπιτηδεύοντες αὐτῶν καὶ πορισταὶ τῶν συντεινόντων εἰς ἐκάστην, οὐρανοῦ δὲ ὅσοι τεχνῖται καὶ ἐπιστήμονες καὶ φιλομαθεῖς – τὸ γὰρ οὐράνιον τῶν ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς (νοῦς δὲ καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν ἕκαστον) τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰς ἄλλας ἅπαξ ἀπάσας ἐπιτηδεύει

τέχνας, παραθήγων καὶ ἀκονῶν ἔτι τε γυμνάζων καὶ συγκροτῶν ἐν τοῖς νοητοῖς αὐτόν, – **61.** θεοῦ δὲ ἄνθρωποι ἱερεῖς καὶ προφῆται, οἵτινες οὐκ ἠξίωσαν πολιτείας τῆς παρὰ τῷ κόσμῳ τυχεῖν καὶ κοσμοπολίται γενέσθαι, τὸ δὲ αἰσθητὸν πᾶν ὑπερκύψαντες εἰς τὸν νοητὸν κόσμον μετανέστησαν κάκειθι ὤκησαν ἐγγραφέντες ἀφθάρτων <καὶ> ἀσωμάτων ἰδεῶν πολιτεία. **62.** ὁ γοῦν Ἀβραὰμ μέχρι μὲν διατρίβων ἦν ἐν τῇ Χαλδαίων γῆ τε καὶ δόξῃ, πρὶν μετονομασθῆναι, καλούμενος Ἀβραὰμ <ἦν> ἄνθρωπος οὐρανοῦ τὴν τε μετάρσιον καὶ τὴν αἰθέριον φύσιν ἐρευνῶν καὶ τὰ τε συμβαίνοντα καὶ τὰς αἰτίας καὶ εἴ τι ἄλλο ὁμοιότροπον φιλοσοφῶν – οὐ χάριν καὶ προσρήσεως οἷς ἐπετήδευσεν ἔτυχεν οἰκείας· Ἀβραὰμ γὰρ ἐρμηνευθεὶς πατήρ ἐστι μετέωρος, ὄνομα τοῦ τὰ μετέωρα καὶ ἐπουράνια περισκοπούμενου πάντα πάντη νοῦ πατρός, πατήρ δὲ τοῦ συγκρίματος ὁ νοῦς ἐστὶν ὁ ἄχρῖς αἰθέρος καὶ ἔτι περαιτέρω μηκνόμενος – **63.** ὅταν δὲ βελτιωθεὶς μέλλῃ μετονομάζεσθαι, γίνεται ἄνθρωπος θεοῦ κατὰ τὸ χρησθὲν αὐτῷ λόγιον «ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς σου· εὐαρέσκει ἐναντίον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἄμεμπτος» (Gen. 17, 1). **64.** εἰ δ' ὁ τοῦ κόσμου θεὸς καὶ μόνος ὢν θεὸς καὶ αὐτοῦ κατὰ χάριν ἐξαίρετον ἰδία θεός, ἐξ ἀνάγκης δήπου καὶ αὐτὸς θεοῦ. καλεῖται γὰρ πατήρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς ἐρμηνευθεὶς Ἀβραὰμ, ὁ τοῦ σπουδαίου λογισμὸς· ἐξελεγμένος τε γὰρ καὶ κεκαθαρμένος καὶ πατήρ φωνῆς ἢ συνηχοῦμεν. ὁ δὲ τοιοῦτος τῷ ἐνὶ μόνῳ προσκεκλήρωται θεῷ, οὐ γινόμενος ὁπαδὸς εὐθύνην τὴν ἀτραπὸν τοῦ παντός βίου βασιλικῇ τῷ ὄντι χρώμενος ὁδῷ τῇ τοῦ μόνου βασιλέως καὶ παντοκράτορος, ἐπὶ μηδέτερα ἀποκλίνων καὶ ἐκτρεπόμενος. **65.** οἱ δὲ γῆς παῖδες τὸν νοῦν ἐκβιβάσαντες τοῦ λογίζεσθαι καὶ ἰ μεταλλοιώσαντες εἰς τὴν ἄψυχον καὶ ἀκίνητον σαρκῶν φύσιν – «ἐγένοντο γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», ἢ φησὶν ὁ νομοθέτης (Gen. 2, 24) – τὸ ἄριστον ἐκβιβάσαντες νόμισμα καὶ τὴν μὲν ἀμείνω καὶ οἰκείαν τάξιν ἔλιπον, πρὸς δὲ τὴν χείρω καὶ ἐναντίαν ἡντομόλησαν ἄρξαντος τοῦ ἔργου Νεβρώδ· **66.** λέγει γὰρ ὁ νομοθέτης, ὅτι «οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς» (Gen. 10, 8), ἐρμηνεύεται δὲ Νεβρώδ αὐτομόλησις· οὐ γὰρ ἐξήρκεσε τῇ παναθλία ψυχῇ μετὰ μηδετέρων στήναι, ἀλλὰ προσχωρήσασα τοῖς ἐχθροῖς ὄπλα κατὰ τῶν φίλων ἤρατο καὶ φανερώς ἀνθεστῶσα αὐτοῖς ἐπολέμει. παρὸ καὶ ἀρχὴν τῷ Νεβρώδ τῆς βασιλείας ὑπογράφει Βαβυλῶνα, μετάθεσις δὲ καλεῖται Βαβυλῶν, συγγενὲς αὐτομολία καὶ ὄνομα ὀνόματι καὶ ἔργον ἔργῳ· παντός γὰρ αὐτομολοῦντος προοίμια γνώμης μεταβολὴ καὶ μετάθεσις. **67.** ἀκόλουθον <οὖν> ἂν εἴη λέγειν, ὅτι κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆα ὁ μὲν φαῦλος, ὡσπερ ἄοκος καὶ ἄπολις καὶ ἀνίδρυτος καὶ φυγᾶς, οὕτως καὶ αὐτόμολος, ὁ δὲ σπουδαῖος βεβαιοτάτος σύμμαχος. τοσαῦτα εἰς γε τὸ παρὸν ἀρκούντως περὶ τῶν γιγάντων εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ λόγου τρεψώμεθα. ἔστι δὲ ταῦτα·